

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a komparatistiky

Bakalářská práce

Petra Geldnerová

Karel Poláček, prozaik, v soudobé reflexi díla

Muži v ofsajdu

Karel Poláček, a prose writer, in a contemporary reflection of his novel

Men in Offside

Praha 2016

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jan Wiendl, Ph. D.

Děkuji panu Doc. PhDr. Janu Wiendlovi, Ph.D., za vedení této práce, za náměty, cenné rady a připomínky.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17. 5. 2016

Podpis

Abstrakt:

Karel Poláček, prozaik, v soudobé reflexi díla *Muži v ofsajdu* je bakalářská práce pojednávající o osobě Karla Poláčka v kontextu jeho prozaické tvorby, ale zaměřuje se především na Poláčkovo dílo *Muži v ofsajdu*, které knižně vyšlo roku 1931. V první části se bakalářská práce zabývá prozaickými díly autora, ve druhé části pak pojednává o románu *Muži v ofsajdu* a v poslední, nejrozsáhlejší části se věnuje soudobé literární kritice tohoto díla. Cílem této práce je představit autora, který svým dílem *Muži v ofsajdu* zobrazil život fotbalových fanoušků ve 30. letech 20. století, a nabídnout pohled tehdejší literární kritiky na tuto knihu.

Abstract:

Karel Poláček, a prose writer, in a contemporary reflection of his novel *Men in Offside* is a bachelor thesis which is talking about Karel Poláček in context of his prose writings but this thesis is mostly focused on his literary output *Men in Offside* which was published in 1931. The first part of this thesis is about a prose writings of this author, second part is talking about the novel *Men in Offside* and the third major part is focused on contemporary literature criticism to this novel. The aim of this thesis is to introduce this author who wrote *Men in Offside* and who pictured lives of the football fans in the thirties of the twenty century. It should show the contemporary reaction on this novel.

Klíčová slova

Poláček, autor, muži, ofsajd, fotbal, humor, postavy, prozaik

Key words

Poláček, author, men, offside, football, humour, characters, a prose writer

Obsah

Úvod	6
Metodologie.....	8
1. Karel Poláček, prozaik.....	9
1.1 Život Karla Poláčka	9
1.2 Próza Karla Poláčka	11
1.2.1 Povídkové soubory	12
1.2.2. Díla menšího rozsahu.....	13
1.2.3 Žurnalistické fráze	15
1.2.4 Romány	16
1.2.5 Tetralogie „Okresní město“	19
2. Román <i>Muži v ofsajdu</i>	21
2.1 Typologie postav.....	21
2.2 Romantická linie	23
2.3 Sportovní protivníci, přesto přátelé.....	23
2.4 Fotbal.....	23
2.5 Jazykové prostředky	25
2.6 Adaptace	25
3. Tehdejší literární kritika románu <i>Muži v ofsajdu</i>	26
3. 1 Ferdinand Peroutka – Autor v ofsidu	26
3. 2 Karel Čapek – Pražský román Karla Poláčka	29
3. 3 Vojtěch Zelinka – Karel Poláček, <i>Muži v ofsidu</i>	30
3. 4 Jan Vojtěch Sedlák – Román sportovní	31
3. 5 Marie Majerová – Karel Poláček: <i>Muži v ofsidu</i>	31
3. 6 Karel Sezima – Z nové tvorby románové.....	32
3. 7 Tomáš Trnka – Poláček Karel: <i>Muži v ofsidu</i>	33
3. 8 Václav František Suk – Karel Poláček: <i>Muži v ofsidu</i>	34
3. 9 Shrnutí.....	35
Závěr	36
Literatura.....	37
Prameny	37
Odborná literatura.....	39

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá osobností Karla Poláčka jako prozaika v soudobé reflexi díla *Muži v ofsajdu*. Má především seznámit s pohledem literární kritiky, která na tento román reaguje.

Karel Poláček se věnoval po většinu svého profesního života žurnalistické práci, ale jeho prozaická tvorba ho řadí do skupiny významných autorů české literatury první poloviny 20. století. Poláček je autorem několika povídkových souborů, románů i knih pro děti. Některá jeho díla se dočkala filmových adaptací (*Muži v ofsajdu*, *Bylo nás pět*, dílo *Edudant a Francimor* se řadí mezi známé večerníčkové pohádky atp.), které jsou populární dodnes. Jeho prózu tvoří především humoristická díla, která jsou založena na komice charakterů, jak to dokládá i Marie Šolleová: „Poláčkovo pero každého přetvořilo v řadového příslušníka určité skupiny lidí, v postavu strukturovanou jen z toho obecného, z toho společného pro všechny příslušníky dotyčné skupiny. Místečko pro individuální, osobitý přístup v postavě nebylo žádné. A nás najednou ty ošřepané reakce postav rozesmějí právě proto, že jsou tak typické“ (Šolleová 2004: 90).

V první části tato práce představuje život Karla Poláčka a jeho prozaická díla, ve druhé části pak rozebírá knihu *Muži v ofsajdu*, která patří mezi významné dílo jeho tvorby.

Tento humoristický román s fotbalovou tematikou byl poprvé vydán v roce 1931. Pojednává o světě maloměšťáků, kteří jsou věrnými fotbalovými fanoušky ve 30. letech 20. století. Poláček zobrazuje jejich zálibu ve fotbale, ale i jejich každodenní život, který se točí kolem práce, partnerských vztahů, ale především hlavně kolem fotbalu a oblíbených fotbalových týmů. Nejde však pouze o fotbal, ale o charaktery jednotlivých postav, které zobrazují různé společenské typy, a o soudobou společnost, ve kterém figuruje, ač nevýrazně, židovská příslušnost v postavě pana Načeradce, která zastupuje prostředí, ze kterého autor pochází.¹ To vše vytváří komplexní komiku celého díla.

¹ V Československu bylo možné přihlásit se k židovské národnosti. V roce 1929 byla založena Židovská strana, která v parlamentních volbách získala 2 křesla.

Ve třetí, závěrečné části se tato bakalářská práce zaměřuje právě na tento román a představuje ho i z perspektivy tehdejší literární kritiky, aby podala širší představu o tomto díle, aby představila vnímání sportovní literatury, aby zobrazila pohledy na Poláčkovu prozaickou tvorbu v porovnání s jeho publicistickou tvůrčí činností a v neposlední řadě aby představila pohled na Poláčkův autorský styl psaní a to, jak pracuje s komikou a humorem.

Metodologie

Práce nejprve představuje život Karla Poláčka z pohledu základních životních dat, poté se zaměřuje na jeho prozaickou tvorbu, kterou rozděluje do skupin dle žánru či rozsahu a v jejich rámci ji řadí chronologicky. Ve druhé části se věnuje románu *Muži v ofsajdu*, který představuje, na který nahlíží z různých pohledů a hledá možné interpretace.

A ve třetí, závěrečné části se zabývá tehdejšími reakcemi, které vyšly časopisecky ve stejném roce jako román (1931), kromě recenze V. F. Suka, která vyšla v lednu 1932. Cílem je seznámit s ohlasy, jež román vyvolal a představit jednotlivé názory literárních kritiků. Na základě těchto recenzí si pak klade za úkol zhodnotit celkovou dobovou recepci.

1. Karel Poláček, prozaik

1.1 Život Karla Poláčka

Karel Poláček se řadí k významným českým publicistům a spisovatelům první poloviny 20. století. Jeden z velkých znalců jeho díla Jiří Opelík o něm píše: „[...] významně přispěl k rozvoji novinářských žánrů (sloupek, fejeton, soudnička) i meziválečné humoristické a satirické prózy zejména průzkumem prostředí a životního postoje malého člověka, sociálních a psychických mechanismů jeho jednání a jazykových stereotypů“ (Opelík 2000: 993).

Narodil se do rodiny židovského obchodníka 22. března 1892 v Rychnově nad Kněžnou. Toto město výrazně ovlivnilo jeho tvorbu, přestože byl v 16 letech nucen přestoupit na gymnázium do Prahy.

Po studiu na gymnáziu vystřídal mnohá zaměstnání a začal se studiem práv. V roce 1914 musel vstoupit do armády a bojovat nejprve na ruské, a poté na srbské frontě, kde byl zajat. Po návratu se živil jako úředník, ale brzy začal se svojí prozaickou i novinářskou tvorbou, aby se uživil. Kvůli jedné povídce, kterou napsal, byl nucen opustit své zaměstnání. V roce 1920 proto začal psát publicistické texty a seznámil se se spisovatelem a novinářem Karlem Čapkem. V tomto roce se také oženil.

Poláček publikoval v Tribuně, pracoval v redakci Českého slova a v Lidových novinách (zde působil až do německé okupace, po jejímž začátku byl z rasových důvodů nucen odejít).

Karel Poláček byl aktivní ve společnosti, patřil do skupiny, která se scházela každý pátek ve vile bratří Čapků. Byla to „společnost kulturní, intelektuální a politické elity. [...] Začínalo se v 5 hodin navečer, podávala se černá káva, alkohol se nepil a také se nekouřilo, slovo uděloval Karel Čapek“ (Kroutvor 1990: 20–21). „Kromě Pátečníků byl Poláček neodmyslitelným členem i dalších společností, soustředěných vždy v některé kavárně. Ve Společenském klubu, kam Poláček docházel, se zrodila r. 1932 tzv. Táflunda (společnost kolem kulatého stolu)“ (Hájková 1999: 30). Zde se scházel například s Ferdinandem Peroutkou nebo Hugo Haasem.

Zdeněk Karel Slabý píše o Poláčkově životě toto: „Poláčkův život byl podle záznamu jeho dcery přesně nalinkován. Stálost v návycích, v rozvrhu dne, v rozvržení týdne mu byla zákonem – včetně snídaně do postele. Kavárna, soudní síň, napsání povinného penza plus práce na knížce, návštěva redakce a odevzdání rukopisu, hraní karet každé úterý a sobotu

ve Společenském klubu, odkud se vracel až k ránu, pátečníci u Čapků [...]. Do náplně roku náležel pobyt v nějakém městečku mimo Prahu a povinné výlety do přírody” (Slabý 2004: 86).

Až do roku 1943 pracoval v Radě židovských starších a působil na různých místech Protektorátu. V roce 1944 byla transportována do Terezína jeho družka a on se přihlásil do transportu dobrovolně společně s ní. Datum ani místo jeho smrti není dodnes jasné. Do počátku 90. let se za datum jeho úmrtí považoval říjen 1944, tedy doba jeho příjezdu do Osvětimi. Stanislav Motl v rozhovoru pro rubriku Českého rozhlasu, *Jak to bylo doopravdy*, uvádí, že v roce 1992 na sympoziu věnovanému Karlu Poláčkovi, konaném v Rychnově nad Kněžnou, vystoupil historik Josef Krám s dvěma zprávami o tom, že Poláček zemřel později. Představil svědectví Kláry Hercové Baumöhlkové, která se měla účastnit vánoční scénky v roce 1944, kterou napsal právě Poláček. Dále uvedl svědectví Jiřího Fraňka a Ericha Kulky, kteří se s Poláčkem setkali v lednu 1945. Karel Poláček byl naposledy viděn 21. ledna 1945 na pochodu smrti, kde byl kvůli vážnému zdravotnímu stavu tažen na saních.

1.2 Próza Karla Poláčka

„Karel Poláček nevstoupil do literatury jako cílevědomý literární adept; přišel k ní zadními dvířky žurnalistiky“ (Hájková 1999: 43). Právě kvůli žurnalistické práci byl tento autor dlouho považován především za novináře „a tak málo s ním bylo počítáno jako se spisovatelem – beletristou [...]“ (Hájková 1999: 43). Toto pomezí podtrhuje i Ferdinand Peroutka ve svém ohlase na román *Muži v ofsajdu* (kterému se práce věnuje ve třetí kapitole Tehdejší literární kritika románu *Muži v ofsajdu*): „Povoláním je žurnalista, zálibou spisovatel, a měl by si do svého pokoje opatřit dva psací stoly, aby nikdy si nespletl, co právě teď dělá, a by obě tyto činnosti dovedl udržet odděleně: k jednomu stolu by měl sedat, když má povinnost psát pro noviny, a k druhému, když by měl úmysl dělati skutečnou literaturu“ (Peroutka 1931: 73).

Felix Kredba hovoří o Poláčkově jako prozaikovi takto: „Poláček není výboj české prózy. Ať si vzpomenete na jeho nejslavnější knihu *Hlavní přelíčení*, ať na jeho humoristický román *Muži v ofsidu*, ať na *Hedviku a Ludvika*, vždy vám vytane na myslí realistický vyprávěč neobyčejné znalosti prostředí, důvěrný hodnotitel člověka každodenního. Tyto prvky přináší si Poláček ze svého civilního zaměstnání, které přechasto je mu předhazováno v kritikách jeho děl. [...] Karel Poláček bývá označován za satirika a humoristu. Je jím do jisté míry ve volbě témat. Není však satirikem ani humoristou záměrným. Má k tomu příliš dobré srdce. [...] Jeho humor je dán sekundární složkou, fabulí. Poznejte malého českého člověka, opište si detailně jeho jednání, jeho projevy, jeho cítění, veškerou jeho filosofii a nutně dojdete k humoru“ (Kredba 1935: 118–119).

1.2.1 Povídkové soubory

Díky práci, která ho živila, byl svědkem mnoha událostí, které ovlivnily jeho tvorbu, a čerpal z nich inspiraci pro svá prozaická díla. Jako novinář byl častým návštěvníkem soudů, ze kterých psal do novin soudničky. Různé novinářské žánry ho tedy ovlivnily i v jeho prozaické tvorbě. Možná proto začal svou spisovatelskou dráhu povídkami, ve kterých uplatňoval styl reportáže, zachycoval okolní soudobé dění a všiml si lidí kolem sebe, jejichž charaktery ho inspirovaly pro vlastní literární postavy.

Povídky pana Kočkodana – kniha byla poprvé vydána v roce 1922. Tato první Poláčková kniha obsahuje patnáct povídek, ve kterých autor kombinuje komiku děje s komickým charakterem postav. „Zvláštní druh komických situací vzniká tam, kde je od počátku užito nadpřirozených nebo zcela nepravděpodobných motivů, s nimiž kontrastuje realistické zpracování. [...] Komické situace Poláček vytváří jednak podle skutečnosti, kterou v průběhu vypravování někdy přehání do karikatury, jednak z čiré fantazie nebo z konfrontace obou“ (Hájková 1999: 44–46). Dále A. Hájková uvádí, že „z hlediska Poláčkovy vývoje jsou významné především ty povídky, které – jako *Denní host* a *Filatelista* – ukazují k pozdějšímu Poláčkovu studiu ‚živnosti‘“ (Hájková 1999: 43–44). Karel Sezima o těchto povídkách říká: „Satira a travestie jsou prostořece vtipné a čiperně pointované, ale krotké, nekrvavě rozmarné, úzkého dosahu a nedalekého dostřelu“ (Sezima 1923: 136).

Povídky izraelského vyznání – vydány v roce 1926. Poláček zde charakterizuje židovské obchodníky. Popisuje jejich vlastnosti, do kontrastu dává jejich chladnoucí víru s trvalými hodnotami vloženými v rodině. „Jednotlivé charakterové rysy Židů, jak jsou líčeny v Povídkách izraelského vyznání, nevytvářejí ani celistvý obraz židovského charakteru jako rasového typu, je-li vůbec možno o takovém typu mluvit, ani obrazy jednotlivých celistvých židovských charakterů. Poláčkovou ctižádostí zde je podat věrný obraz specifického postoje českých Židů středního stavu z doby první republiky k drobným událostem všedního života“ (Hájková 1999: 55).

Bez místa – soubor povídek z roku 1928. Tato kniha opět pojednává o Židech, ale objevují se zde i příběhy se sociální nežidovskou tematikou. Témata povídek jsou „rozmanitá: scény ze židovských domácností a společností se střídají se složitějšími příběhy, u nichž je nutná precedence s příběhy nežidovskými, ba i se satirickými útoky na ‚odtažitost‘ úřadů, na stav novinářský atd.“ (Hájková 1999: 56–57).

Dále „zde zaznívá poprvé naplno krédo Karla Poláčka – Žida asimilanta. Poláček byl český Žid, pokládal asimilaci za správnou a hlavní předěl mezi Židy vedl po hranici sociální: bohatý Žid je zpravidla Němec, chudý pak Čech a sdílí s Čechy jejich sociální úděl“ (Hájková 1999: 57).

Pan Selichar se osvobodil – kniha z roku 1933 je otisk knihy *Bez místa* s obměnou pouze první povídky.

Vše pro firmu – povídka vycházející na pokračování v Lidových novinách v letech 1931–1934, knižně vydaná až v roce 1966. „V povídce *Vše pro firmu* potírá frázi životní, frázi jako projev vykleštěného duševního života, jako znak neúplnosti, neschopnosti být cele člověkem“ (Hájková 1999: 121).

Objevují se zde zautomatizované postavy, které nepůsobí jako živé bytosti. A. Hájková k tomu říká: „Všem postavám přísluší však jeden společný rys: ustrnutí v manýře povolání [...] tito lidé se tak podobají automatům, že nemůžeme věřit v jejich životnost, jakkoliv je nám jejich počátečními projevy sugerována. Všichni se vyznačují negativními rysy charakteru – nedostatkem přirozeného lidství. Ne že by byli stříženi podle jednoho konfekčního vzoru – jsou naopak zcela různorodí. Nejdou to lidé papíroví – naopak mají typické vlastnosti lidí skutečných, všední a časté, ale každý z nich je ve své jedinečnosti ustrnulý, ve své typičnosti nepohnutelný“ (Hájková 1999: 119).

1.2.2. Díla menšího rozsahu

Mariáš a jiné živnosti – črty, fejetony a sloupky nejprve vycházely v Lidových novinách a Tribuně, knižně vyšly roku 1924 s vlastními autorovými ilustracemi. Autor se zde zaměřuje na jednotlivé živnosti, které postavám přisuzují charakteristické vlastnosti. Opět se zde objevuje ironie, nadsázka i parodie. Například o stavu hasičském říká Poláček toto: „Jsou totiž hasičové lid neohrožený, statečný, rekovný, chrabrý i hrdinský. A nejen to: Dovedou pořádati nejkrásnější zahradní zábavy na oslavu jubilea toho kterého sboru.“

S hasiči pojí se nejmilejší vzpomínky na dávno uplynulé dětství. Jak krásné bývaly požáry“ (Poláček 1998a: 25).

„Z hlediska komiky vytváří Poláček [...] poprvé něco vyhraněně svého, odlišujícího se od běžné časopisecké humoristiky i od jiné humoristické produkce své doby“ (Hájková 1999: 59).

Čtrnáct dní na vojně – kniha z roku 1925 sloupkového charakteru, popisující život v kasárnách. Také se zde objevuje komika živností, především spojených s vojenským prostředím. „Vojenské frazeologie je ke komickému účinku využito jen do té míry, že některé vojenské termíny jsou vloženy do nefrázovitého kontextu, a tím zesměšněny“ (Hájková 1999: 64). To lze vidět například v podkapitole *Rukování*, kde autor popisuje odchod na vojnu jako něco posvátného: „Odvedení muže na vojnu možno přirovnati k svátosti křtu; je to také nesmazatelné znamení. Odvedenec zaznamená se do kmenové knihy a všechny úřady vedou jej v bedlivé patrnosti. Zvláště první instance politická bdí nad ním dnem i nocí a nedopustí, aby odvedenec zmizel nějakým způsobem ze světa“ (Poláček 1998b: 235).

Na prahu neznáma. Kouzelná šunka – diptych z roku 1925. *Na prahu neznáma* – komičnosti jednotlivých charakterů dosahuje autor dosazením postav do třech různých situací – běžný život, život ovlivněný zprávami o konci světa a nakonec opět normální život. Při střídání situací autor ukazuje změny jednotlivých charakterů pod tíhou situace. *Kouzelná šunka* – první pohádkově laděné dílo. Objevuje se zde nadpřirozená věc v podobě šunky, která neubývá, ale právě svou výjimečností způsobuje majiteli problémy. Tematizuje se zde nemoudré hospodaření s majetkem, které by mohlo vystihnout přísloví „lehce nabyt, lehce pozbyl“.

Eduant a Francimor – pohádková knížka pro děti z roku 1933, která byla vydána s obrázky Josefa Čapka, je známá především díky večerníčkové adaptaci. Přestože jde o nový žánr v Poláčkově tvorbě, objevuje se zde příznačná komika jednotlivých charakterů, která se týká vzhledu i vlastností, i inovativní pohádkové motivy (např. školní výlet, na který se děti přepravují letem na košťatech, nebo školní aktovky ušité z dračí kůže).

1.2.3 Žurnalistické fráze

35 sloupků – kniha s rozsahem čtyřiceti třech sloupků vyšla v roce 1925. Dle názvu se zdá, že do této bakalářské práce nepatří, protože se jedná o žurnalistiku, ale v tomto pojetí Karel Poláček opouští tradiční představu toho, jak by měl novinový sloupek vypadat, a „opouští vyšlapané cesty konvenčního žvatlání o banalitách a rozměňování aktualit nahrazujícího je satirickými úvahami [...] a zahalenou kritikou slov a frází [...]“ (Hájková 1999: 123). Sloupky jsou sice rozděleny do jednotlivých rubrik, které nesou název těch novinových, ale autor se zde věnuje produktům, které charakterizuje, zasazuje do kontextu a pojí je s konkrétní historickou dobou. Například rubrika *Módní hlídka* a v ní článek *O svatebním daru*, kde autor říká: „Svatební dar vyznačuje se pravidelně nesmírnou pompézností, divokou barevností a naprostou nejasností. Je to inkarnace tetinčí a sestřencí fantazie. A přitom dlužno svatební dar vystaviti na nápadném místě, aby moji přátelé měli radost anebo lidi z jeho strany, kteří jsou velice nedůtkliví, se neurazili. Účel svatebního daru je dále, aby všude překážel, pro sebe zvláštní pozornosti a péče vyžadoval a návštěvy děsil“ (Poláček 1998c: 202).

Okolo nás – sbírka sloupků z roku 1927, ve které se Poláček věnuje společnosti, již je obklopen (proto příznačný název). Okolí rozděluje nejen podle společenských stavů (stav četnický, stav flašinetářů apod.), ale zachycuje ho z pohledu věcí každodenního života, se kterými se setkává (kapitola *Člověk a motor* apod.). Opět se jedná o sloupek v typickém Poláčkově pojetí.

Žurnalistický slovník – byl vydán roku 1934 s předmluvou Karla Čapka. Jedná se o slovník, jehož rozdělení je dle třech kritérií. První princip výstavby je na základě uvedení slova a jeho definice, která je zasazena do kontextu: „*Abrahámoviny* jsou padesáté narozeniny vynikajících mužů, jako jsou sokolští a menšinoví pracovníci, přednostů a předsedů okrašlovacích a jiných spolků, okresních důvěrníků, pořadatelů a táborových řečníků“ (Poláček 1998d: 474). Druhý způsob spočívá v uvedení slova a jeho použití v nejužívanější frázi: „*Čilé* je nakladatelství a mládež“ (Poláček 1998d: 478). Tento princip je užit nejčastěji. Třetí metodou je pak slovo, jehož definice je složena ze slov, která k něčemu odkazují: „*Aféra*. Viz: Augiášův chlív. *Aféra* je senzační, odporná a provaluje se“ (Poláček 1998d: 474).

1.2.4 Romány

Lehká dívka a reportér – kniha vyšla v roce 1926 bez předchozího časopiseckého vydávání. Tento satirický román z novinářského prostředí, popisuje střet dvou světů, svět novinářů a svět prostitutky, jejichž postavení ve společnosti se v průběhu díla vymění. K Poláčkově zachycení žurnalistického života se vyjádřil Josef Hora v Rudém právu: „Poláček zřejmě se vyhýbal hlubšímu zabránění do novinářského života, zůstává raději vědomě na povrchu, kde může své žurnalistické figurky přistihnout uprostřed denního života při názorovém lajdáctví a řemeslné lenosti, typické pro lidi, jež k novinářství přivedla jen existenční otázka, a nikoli též intelektuální zájem na veřejném životě. Odtud také anekdotický ráz jeho knížky, na iž se mladý autor zřejmě cvičil k širšímu rozletu“ (Hora 1927: 3).

O jazykové výstavbě románu mluví Alena Hájková: „[...] autor nepodává dějové proměny v průběhu událostí, nýbrž jen popisuje jejich výsledky, zbývá mnoho místa pro úvahy a spory epických osob, v nichž se poprvé ve větším měřítku uplatňuje jazyková komika. Jejím hlavním prostředkem je konfrontace odlišného vyjadřovacího způsobu obou reportérů, pana Hirsche a pana Skalského. Stačilo by postavit tyto slohy do těsného sousedství, aby se navzájem usvědčovaly z oboustranných abnormit“ (Hájková 1999: 72).

Dům na předměstí – satirický román z roku 1928, který pojednává o lidské touze po majetku. Poláček kritizuje tehdejší společnost, používá karikatury, sarkasmus, zobrazuje tehdejší poválečné maloměšťáctví. Komedialnost často hraničí až s tragikou. Jedná se o román satirický, „neboť karikatura zlého domácího je satirou na majetnický pud, chováním pronásledovaného úředníka je zesměšňována zbabělost vzdělanců, podobně jako chování hokynáře i sousedů utlačovaných nájemníků louží k výsměchu zbabělosti lidí závislých“ (Hájková 1999: 78–79). Marie Pujmanová ve své recenzi v *Tribuně* říká: „Poláčková kronika malých lidí v těžkých poměrech, která neobsahuje slova falešného, ve svém naprosto spolehlivém, pevném, pracném realismu od píky [...] je hořká kritika vlastnictví, věc plná opovržení a životního stesku, zkušená; s odvahou vidět prudce, ale s talentem napsat to krotce. Hmatatelně, zblízka“ (Pujmanová 1928: 6).

Hráči – humoristický román z roku 1931 s podtitulem *Obrazy ze života*, kde autor použil komiku celého povolání, a to povolání karbanického – konkrétně hru mariáš. Popisuje zvyky hráčů, jejich rituály, vítězství i porážky. Význam mariáše Poláček vysvětluje již v díle

Mariáš a jiné živnosti: „Nepopíratelný je ohromný význam mariáše v lidské společnosti. Pro velkou většinu lidí je hra v karty jedinou příležitostí k intenzivnímu přemýšlení. Hra mariáš podporuje ducha společenského, dává příležitost k řešení problémů národních i sociálních i náboženských. Jakožto rozumný sport sílí svalstvo, mírně rozjařuje a dává zapomenouti na všechny trudy a útrapy života vezdejšího. A jaký význam v českém životě má hra mariáš, netřeba snad zvláště připomínati. Pro tento eminentně národní a lidovýchovný význam mariáše apelujeme na rozhodující učitele, aby mariáš, byl pojat do učebního plánu jako povinný předmět vyučovací“ (Poláček 1998: 85). A. Hájková ve své publikaci *Knížka o Karlu Poláčkovi mluví* o autorově zachycení hraní karet takto: „[...] Poláčkovu pojetí ‚karbanu‘ odporuje ovšem obecnému pojetí hry v karty jako záliby, respektive prostředku k ukrácení dlouhé chvíle. Základní tón humoru knihy je pak dán tím, že autor právě toto nezvyklé pojetí hry, kterým obdařil své hrdiny, předkládá jako naprosto samozřejmé. Příběhy a osudy hráčů jsou zcela všední a přirozené, ale neprocházejí jimi, neprožívají je všední, přirození lidé, nýbrž právě – hráči“ (Hájková 1999: 113).

Hedvika a Ludvík – kniha z roku 1931 pojednávající o velmi široké rodině, jejíž počty se neustále mění (svatby, rozvody, úmrtí). Objevují se komické situace, které vyvstávají z nepřehlednosti rodinného uspořádání. Autor zesměšňuje maloměšťácké rodinné tradice, ale myšlenka knihy je taková, že rodina má zůstat pohromadě za každých okolností. „Také zde pracuje s nevysloveným paradoxním předpokladem, který lze vyjádřit stručně takto: dětem záleží tak velice na spořádanosti rodinného krbu, že jsou ochotny obětovat své osobní štěstí k dosažení tohoto cíle. Aby mohl demonstrovat tuto ušlechtilou snahu, jíž obdařil sourozence Hedviku a Ludvíka, předvádí nám Poláček dlouho řadu jejich ‚rodičů‘ [...], z nichž ani jeden nemá rodičovské buňky.“ (Hájková 1999: 116)

Poláček ale v tomto díle ukazuje i „mravní jádro: upozorňuje nepřímou na nedostatek odpovědnosti a častou sobeckost některých rodičů“ (Hájková 1999:17).

Muži v ofsajdu – viz 2. kapitola této práce: Román *Muži v ofsajdu*

Hlavní přelíčení – román vyšel v roce 1932 a byl inspirován skutečným případem vraždy. Poláček sleduje stereotypní život a úpadek člověka. Poukazuje na touhu po majetku, která se nezastaví ani před zabitím člověka. Zároveň zde opět poukazuje na mentalitu maloměšťáka, který si odůvodňuje své chování, ale který se zároveň ocitne na popravisti.

Hana Svobodová ve své knize *Karel Poláček nezemřel* zmiňuje zobrazení postav: „Poláčkoví nejde o hlubší kresbu charakteru, spokojí se s vnějším popisem. Tím spíše pak nevytváří charaktery u postav vedlejších. [...] Hlavní přelíčení je román o davu, o degradovaném lidském společenství. Poláčkoví však nejde o psychologii davu ani o jeho sociologii. Jedinec Maršík, průměrný a všední malý člověk, je zosobněním banálního života davu“ (Svobodová 2000: 41–42).

Michelup a motocykl – román z roku 1935 se zabývá opět tematikou vlastnictví (nejen materiálního) a opět užívá satiry, ale nesoustřeďuje se na jedince, nýbrž se zabývá celou střední vrstvou společnosti. Touha po majetku se v případě postavy pana Michelupa nevyplácí, protože mu sám majetek přináší jen problémy. Komika je založena i na tom, že si hlavní postava ve snaze ušetřit vše propočítává stále dokola, ale vždy na nákupu prodělá. Michelup se snaží vždy získat nějakou výhodu a přes vlastnictví majetku chce stoupat na společenském žebříčku. Felix Kredba ve své recenzi, která vyšla v *Rozhledech*, říká: „[...] Poláčkova kniha znamená nejen pokrok v jeho tvorbě, ale i hodnotný přínos literární. I když formálně nevybojná, přináší do literatury nový prvek. Konfrontaci vzájemného poměru dvou duší: duše člověka a duše stroje“ (Kredba 1935: 119).

Hostinec U Kamenného stolu – vydaný pod jménem Vlastimila Rady v roce 1941. I v tomto románu se zaměřuje na vybrané charaktery postav a na jejich povrchní a směšné postoje, které korespondují s maloměšťáctvím. Ale nevyznívá satiricky, spíše slouží k pobavení a chvilkovému zapomenutí na tehdejší válečnou situaci. „Rada se pokusil knihu do jisté míry ‚odpoláčkovat‘, ale po padesáti stránkách toho zanechal. Alespoň však – v zájmu předstíraného autorství – zaměnil typicky poláčkovskou zálibu několika postav v kartách zálibou v tenise. [...] *Hostinec* se svým tematickým návratem do poměrů na počátku první republiky přináší nejrozsáhlejší a nejrozmanitější arzenál postav ze všech Poláčkových knih. Jsou to postavy většinou z prostředí ‚středostavovského‘, a tedy nejpřístupnější karikatuře, která se stává hlavním humoristickým prostředkem knihy. [...] V jazykové výstavbě knihy najdeme uplatněny všechny stylové prostředky komičnosti, na které jsme postupně narazili při přehlídce dosavadní Poláčkovy humoristické tvorby“ (Hájková 1999: 103–105).

Bylo nás pět – kniha vyšla až posmrtně v roce 1946. Autor se zde vrací do dětských let, téma tedy není zatíženo válečnou tematikou, nýbrž zpracovává život dítěte v maloměstě. Popisuje život party chlapců, kterou netrápí problémy dospělých. „Opar melancholické idyly ležící nad tímto dílkem vzniká křížením momentů vzpomínek (vlastní dětství v Rychnově) a momentu tvrdé reality dané chvíle (izolace ve znamení žluté hvězdy [...]); v tomto smyslu je *Bylo nás pět* jakousi Poláčkovou ‚Babičkou‘“ (Hájková 1999: 155).

1.2.5 Tetralogie „Okresní město“

Čtyři romány jsou zasazeny do doby před první světovou válkou až po její konec a popisují osudy postav maloměsta.

Václav Černý ve svých *Pamětech I* mluví o tetralogii takto: „Poláček maloměšťan-venkovan původem, znal svoje maloměsto naprosto dokonale, a znal je dokonce *s láskou*, tož láskou vzpomínek na blažené dětství. Byl umělecky z gruntu poctivec, Poláček nikdy nic nepředstíral a líčil jen to, co do písmene absolutně ovládal. Mít umělecky na krku české ‚okresní město‘, to je už nějaký handicap, Poláček tu tíhu na sebe kurážně vzal, a to s takovou pravdivostí, že po Okresním městě plných deset let do svého rodiště nesměl [...]“ (Černý 1994: 343).

Okresní město – z roku 1936 pojednává o zajetých kolejích a stereotypním řádu života v maloměstě. Miloš Holas v *Rozhledech* píše, že tato kniha „liší se od dřívějších knih autorových tím, že není komponovaná jako román lidských osudů, ale jako román osudů města, okresního města, tedy maloměsta. Pro umělecký naturel Poláčkův nejvýhodnější motiv, jaký si vůbec mohl vybrati. To malé, všední, pokřivené lidské já opakuje se v nesčetných variacích a Poláček si s ním může pohrávati s opravdovou bravurou“ (Holas 1936: 254). Autor představuje životy jednotlivých postav, jejich vzájemné vazby a společenský život. Smyslem života lidí je zapadnout do fungujícího systému, do jednotvárnosti. „Kolektiv bohatých i chudých, pánů i žebráků, mladých starých, křesťanů i židů, snobů, nedouků i intelektuálů, jejich denních starostí, zájmů, nenávistí i pošetilostí je zde podán s takovou plasticitou, zevrubností a jakousi definitivností, že před čtenářovými očima defilují jako skutečný film“ (Holas 1936: 254).

Popisuje ale i vliv války na atmosféru města. Je zde rovina společenského života a života soukromého. V první části je román zaměřen na jednotlivé postavy, zatímco v části druhé popisuje život maloměsta z obecnějšího hlediska.

Hrdinové táhnou do boje – druhý díl vyšel v roce 1936 a je ovlivněn válkou, kdy jsou někteří obyvatelé nuceni odejít bojovat na frontu. Poláček se zabývá změnou charakteru jednotlivých postav i jejich chováním, které je ovlivněno otřesnými zážitky z války. Zaměřuje se ale i na okresní město, které ztratilo svůj stereotypní charakter.

„Pravda války nazíraná Poláčkem má zatím zřetelnější dimenzi komickou než tragickou, protože setrvačnost lidského stavovství, kterou na ní chtěl demonstrovat, je ještě překryta prvními nárazy nové skutečnosti, vyjevujícími smutnou grotesknost lidského pachtění“ (Hájková 1999: 144).

Podzemní město – třetí díl je z roku 1937. Vojáci si v pauze mezi válčením budují na frontě své podzemní město, kde se má žít v míru. Vyprávějí si o svých rodinách, obchodují a ukazují si fotografie. Z této idylly je ruší jen rozkazy velitelů. Jinak prožívají stejně malicherné věci, jako by žili doma v míru, a ani válka je této malichernosti nezbaví. Román spíše ukazuje jednotlivé obrazy života vojáků, nemá tedy souvislou dějovou linii.

V *Rozhledech* v roce 1938 vyšla recenze Josefa Dvořáka: „Poláček nepopisuje krvavé válečné děje, ba co víc, neopěvuje běžná hrdinství, ale demaskuje hrdiny a legendárnímu válečnému hrdinství vytyčuje místo, které mu po právu přináležejí. Co však zůstává – je drobný český člověk, žijící svojí představou štěstí a touhou po něm. Jak strašně málo je všechny tady to válčení zajímá“ (Dvořák 1938: 55).

Vyprodáno – závěrečný díl vyšel v roce 1939 a pojednává o posledním roce války. Prolíná se zde atmosféra v okresním městě a na frontě. Končí smrtí hlavního hrdiny ve válce. Hájková zmiňuje i zobrazení přírody, které u Poláčka není obvyklé: „Sílu svého umění tu však Poláček projevil i z úhlu méně obvyklého, totiž v několika pasážích přírodního a krajinného líčení rodného kraje i italských hor, spjatých s Jaroslavovými a Viktorovými zážitky před novým odchodem na frontu a při příchodu na ni“ (Hájková 1999: 149–150).

Karel Poláček v dopise své dceři do Anglie předznamenává tvorbu pátého dílu, z něhož se však uchoval jen jeden opis. „Já pilně píšu závěrečný díl své pentalogie a konstatuju, že rukopis začíná být na omak těžký. Až to bude hotovo, tak to nakladatel zavře do trezoru a nechá to uležet; nyní není doba na vydávání knih, jsou jiné starosti. To ale nevadí, mě to psaní stejně těší, já už jsem takový fanoušek na literaturu“ (Poláček 1961: 145).

2. Román *Muži v ofsajdu*

„Národopisná studie lidu fanouškovského“ (Čapek 1931:11)

Román vyšel v roce 1931 jako autorova první kniha zabývající se prostředím pražského fotbalu a jeho fanoušků. Kniha je humorným obrazem českého fotbalového obecnstva a popisuje mentalitu zmíněných postav v období před druhou světovou válkou. Je psána v er-formě a vyprávěna chronologicky. Autor užívá rozličnou formu dialogů, střídá se zde spisovný jazyk s hovorovou češtinou i fotbalovým slangem, který dokresluje prostředí. Poláček zasazuje fotbalové fráze do běžného života postav a vytváří tím situační komiku. Dále se zde objevuje i styl reportáže. Díky tomu je dílo inovativní.

Poláček se zaměřil na zcela nové prostředí velmi populární kopané, které nebylo do té doby tak dobře zmapováno a představeno. Každý fotbalový fanoušek, který je v knize popsán, má své povolání, ale všechny je spojuje (někdy i rozděluje) láska k tomuto sportu. Autor zde vtípně, až satiricky popisuje a vidí vrstvy české společnosti. Téma knihy ukazuje, že fotbal byl významný už za dob první republiky, a to tak, že jím lidé žili podobně jako dnes. Důležitá je rivalita mezi jednotlivými pražskými týmy a jejich „fanoušky“ (tento název však pro přívržence konkrétního týmu není přijatelný, protože všichni mají být nestranní a slovo fanda je pro ně urážkou. Zde je vidět posun pojmenování osoby, která podporuje konkrétní sportovní celek v dnešní době, kdy slovo fanoušek nenese žádné záporné konotace). Mimo soudobé nadávky „fanoušek“ se zde objevuje mnoho dalších urážek, které v dnešní době nedávají smysl a které na stadionech už neuslyšíme. Například slovo „hasič“ bylo ve fotbalovém světě nepřijatelné. Román v tomto ohledu výstižně ukazuje rozdíly ve slovní zásobě fotbalových přívrženců.

2.1 Typologie postav

Hlavní postavou je Emanuel Habásko mladší, který se nejprve jen tak protlouká životem a žije fotbalem. Podporuje tým Viktoria Žižkov. Nevynechá jediný zápas, přestože na něj většinou nemá peníze. Když hraje jeho „Viktorka“, udělá vše pro to, aby se dostal na tribunu. Hájí čest svého týmu i v běžném životě a neváhá se pohádat s kýmkoli, kdo by nesdílel jeho názor. V každodenním životě, který se netočí kolem fotbalových zápasů, doma příliš nepomáhá a raději tráví čas s kamarády. Fotbalové vyznání zdědil od svého otce a bylo

ovlivněno i tím, že na Žižkově vyrostl. Eman je fotbalový fanda, který stojí věrně za svým týmem, ale když „Viktorka“ prohraje se Slavii 8 : 1, má nutkání se od ní distancovat, protože se cítí zrazen. Zde Poláček popisuje opravdovou lásku ke sportu, kdy se sport stává více než jen koníčkem, ale i vášní, pro kterou postava žije.

Další postavou je jeho otec, Emanuel Habásko starší, který pracuje jako krejčí a také podporuje „Viktorku“, ale na zápasy se tak často dívat nechodí, protože je velmi emotivně prožívá. V jeho případě se zdá, že „Viktorce“ fandí už jen ze setrvačnosti. V mládí ji plně podporoval a nyní utkání skoro nenavštěvuje a nežije pro klub tak, jako jeho syn. Na druhou stranu mu fotbal slouží jako vytržení z jeho běžného nudného stereotypního života. Emanuel se stará o domácnost, a i když se má se synem v jednotlivých úkolech střídat, raději je všechny dělá sám, aby se nemusel hádat, protože Eman mladší (jak je v knize Emanuel Habásko nazván) má spoustu jiných věcí na práci.

Významnou ženskou postavou je postava Emilky, budoucí manželky Emanu mladšího, která se také musí zajímat o fotbal, především o Viktorii Žižkov, a která z lásky k Emanovi chodí na utkání s ním. O jejich vztahu pojednává oddíl 2.2 Romantická linie, viz níže.

Pan Šefelín, otec Emilky, není sportovní nadšenec a nemá žádný svůj oblíbený tým. Díky tomuto faktu může Emilka podporovat tým svého budoucího manžela, a nevzniká tedy žádný konflikt mezi Emanem a jeho budoucím tchánem.

Další postavou je pan Načeradec, židovský obchodník, který má rozvětvenou rodinu, na kterou je vysazený. Podporuje tým Slavia Praha a později zaměstná Emanuela Habásku mladšího. Tento pán není se svým životem spokojen, nic ho netěší, jen kopaná mu zpříjemňuje život (ale pouze tehdy, když Slavia vyhrává). Pan Načeradec v davu fotbalových přívrženců splyne s davem a jeho postavení židovského obchodníka není důležité. Na fotbalovém zápase je rovnocenný všem ostatním. S Emanem mladším se potká na fotbalovém utkání a jejich seznámení proběhne dramaticky. Během zápasu se pohádají tak, že jsou nuceni opustit stadion za doprovodu policisty, takže se připraví o konec zápasu. Obchodník zjistí, že jsou sice rozdílní a každý z nich podporuje jiný tým, ale oba kopanou milují nade vše. Z tohoto důvodu se rozhodne Emanu zaměstnat, aby s ním mohl sdílet své fotbalové postřehy a pocity, protože ve své rodině nemá nikoho, kdo by chápal jeho lásku k tomuto sportu. Ale jejich konverzace většinou skončí nějakou hádkou nebo naštváním jedné ze zúčastněných stran. Starší pán má navíc jako Slavista častěji dobrou náladu, protože Slavia je úspěšný tým a „Viktorce“ se příliš nedaří.

Ženské postavy nejsou v knize dopodrobna popsány z toho důvodu, že se celé dílo věnuje především mužskému koníčku, a ženy v tomto díle fotbalem opovrhují, protože muži jsou jím často uneseni, žijí jen pro jednotlivá utkání svého oblíbeného týmu a nevěnují se dostatečně svým manželkám.

2.2 Romantická linie

Dílo ale má i milostný rozměr, a to ve vztahu mezi Emanem a Emilkou, kterou Eman nejprve musel zasvětit do tajů kopané a naučit ji jména všech hráčů Viktorie Žižkov a hlavně pravidla, aby s ním mohla chodit na utkání a nedělala mu ostudu. Díky tomu, že jí vše vysvětlil on, přijala jeho „víru“ ve Viktorii Žižkov a stala se věrnou přívrženkyň tohoto mužstva. Objevuje se zde tedy milostná linie, která je ale stejně podmíněna láskou k fotbalovému klubu a ke kopané se vztahuje.

2.3 Sportovní protivníci, přesto přátelé

Vztah mezi Emanuele Habáskem mladším a panem Načeradcem je vztah dvou velkých fotbalových rivalů. Jejich neustálé špičkování a poznámky, které se týkají především kopané, provází celý děj. Ale právě díky stejnému koníčku se z nich postupem času stanou přátelé a na fotbalová utkání chodí výhradně spolu, protože i když je výhra oblíbeného týmu důležitá, je také podstatné radost z fotbalu s někým sdílet a rozebírat všechny zákroky a situace z utkání.

2.4 Fotbal

Na tomto místě by bylo vhodné vysvětlit, co slovo ofsajd vlastně znamená, protože název románu explicitně obsahuje tento termín. Nejčastěji je definován jako postavení mimo hru, které ale nezasvěcenému člověku mnoho neřekne. Podle *Pravidel hry 2006* FIFA je „hráč v postavení mimo hru, nachází-li se blíže brankové čáry soupeře než míč i předposlední protihráč“ (Stubbs 2009: 101).

V díle se může zdát, že jde hlavně o fotbalová hřiště, ale není tomu tak. Především jde o zachycení fotbalových tribun, kde se odehrávají různé situační scény mezi jednotlivými

přivřenci. Samozřejmě, že je důležité, co se na hřišti děje (především pro aktéry románu), ale pro Poláčka je podstatnější to, co se děje na tribuně mezi diváky.

Reportáže ze zápasů, na kterých je vždy plno, protože kopaná je velmi populární, ukazují, že na utkáních nejsou místa k sezení. Lidé jsou nuceni celý zápas stát. Možná právě proto vzniká více rozbrojů a roztržek mezi jednotlivými fandy. Také stadiony nemají sektory, jak je tomu dnes, a je zřejmé, že potyčky mezi přívrženci jednotlivých klubů byly častější, ale měly méně následků, protože fanoušci si stále ještě vážili toho, že se mohou přijít podívat na utkání, a bylo to pro ně něco výjimečného, bylo to pro ně vytržení z nudného životního stereotypu.

Poláček se jako jeden z prvních autorů věnuje fotbalové tematice. Důležitou roli hraje význam fotbalu pro obyčejné lidi. Sport, který se v českých zemích prosadil koncem 19. století, byl velmi populární a chodit na fotbalová utkání byla pro mnohé účastníky pocta. Tím, že kopaná vznikla v Anglii a pro Čechy byla celkem nová, můžeme v knize nalézt mnoho výrazů přejatých z angličtiny, jelikož česká fotbalová terminologie neměla široký rozsah jako v dnešní době.

Kopaná se stala velmi populární, také proto, že si lidé u fotbalu odpočinuli a hlavně se přenesli do úplně jiného světa, kde zapomínali na běžné problémy a starosti. Fotbal sjednocoval (nebo rozdělával) lidi.

Kolem jednotlivých fotbalových klubů můžeme nalézt i určité náznaky patriotismu. Všichni stojí hrdě za svými družstvy, každý svůj tým brání slovně i fyzicky a většina fotbalových nadšenců zůstává se svým týmem, i když se mu zrovna nedaří. Znají soupisky hráčů i celou rozsáhlou historii. Všichni jsou „odborníci“ na kopanou, vyměňují si své názory a každý na danou věc má svůj specifický úhel pohledu. Tím, že podporují nějaký tým, se zároveň i přiřazují k určité skupině lidí. Fanoušci Viktorie Žižkov jsou pouze ze Žižkova, jejich největším rivalem je Slavie a jsou hrdi na své významné hráče z dob minulých.

Fotbalový klub Slavie, který lze také považovat dle pana Načeradce za hrdého mistra ligy, má v knize mnoho přívrženců a za své největší rivaly nepovažuje fanoušky Sparty, jako v dnešním fotbalovém světě. „Rudí“ přívrženci Sparty jsou v knize zmíněni jen okrajově.

2.5 Jazykové prostředky

Román používá spisovnou češtinu v řeči vypravěče a obecnou češtinu v řeči postav, mezi kterými ale najdeme určité rozdíly. Jejich jazyk se liší rozdílnou příslušností ke společenské vrstvě. Častý je vzhledem k tématu i fotbalový slang, který je zastoupen především v přímé řeči. Fotbalová tematika zasahuje do všech sfér věrného fanouška a může se objevit i v jeho mluvě, a to tehdy, používá-li ryze sportovní terminologii i v běžném pracovním životě nebo doma. Právě toto využití jazyka vyznívá v běžném životě poněkud komicky. Dále se v románu objevuje hodně anglických výrazů, protože česká slovní zásoba nezná fotbalový slang. Tyto jazykové prvky se ale přizpůsobují české slovní zásobě a ohýbají se dle českých vzorů. Objevují se tedy slova jako „dobřej mač [...], fair play, [...] forward“. (Poláček 2004: 75)

2.6 Adaptace

Dílo se pro své humorné zpracování fotbalové tematiky dočkalo filmové i divadelní adaptace. Filmová adaptace *Muži v ofsajdu* byla realizována již v roce 1931 pod vedením režiséra Svatopluka Innemanna, kde roli pana Načeradce ztvárnil Hugo Haas, který patřil společně s Poláčkem do tzv. táflrundy (stolní společnosti). Josef Kroutvor hovoří o této skupině takto: „Táflrunda byla ovšem poněkud jinou společností než Pátečníci. Tady je už zcela zřejmý posun k zábavě, ta je totiž potřebou, hlavním účinkem. [...] Uplatňuje se lidský talent jako takový“ (Kroutvor 1990: 24).

3. Tehdejší literární kritika románu *Muži v ofsajdu*

Román *Muži v ofsajdu* vyvolal svou výjimečnou tematikou řadu ohlasů, které jsou představeny v této kapitole. Řazení jednotlivých recenzí je chronologické. Na začátku je třeba vysvětlit použití slova *offside/ofsajd*. Ve všech níže zmíněných příspěvcích je užit anglický výraz *offside* (v jednom případě *ofsajd*), protože český ekvivalent ve 30. letech neexistoval. V současném jazyce je ale už ustálený český výraz *ofsajd*, proto je užit všude tam, kde není přímá citace.

3.1 Ferdinand Peroutka – Autor v offsidu

Peroutka, Ferdinand (1931): „Autor v offsidu“; *Přítomnost* 8, č. 5, s. 72–76.

Tato kritická stat' vyšla v *Přítomnosti* 4. 2. 1931. Zaměřuje se na osobnost, tvorbu a dílo Karla Poláčka, nejen na román *Muži v ofsajdu*. Jazyk celého textu je ale koncipován pro fotbalové prostředí: „autor stojí v offsidu“, „soudci mají připravenou píšťalku“ atd. Ferdinand Peroutka označuje Poláčka za talentovaného umělce, kterému chybí „talent jediný: vzbudit respekt u kritiky. Tento autor *Mužů v offsidu* sám pro literární kritiku pořád ještě nějak stojí v offsidu“. Peroutka zmiňuje jeho dosavadní literární tvorbu a ukazuje jeho místo, které je stále mimo hlavní zájem literárních kritiků, kteří raději „glosují každé Nezvalovo kýchnutí a každý obrat Jaroslava Seiferta [...]“. Ukazuje Poláčka jako samotáře, který je lhostejný „ke všem literárním směrům“ a raději si jde svou cestu. Tento nezáměr literárních kritiků má dle Peroutky čtyři příčiny.

První příčinou jsou literární kritici, kteří navazují na tradici „Českých bratří, která jak známo byla zaujata, proti veselosti“. A autor Karel Poláček je především humorista. Peroutka ukazuje ve svém článku na důležitost humoru mnoha různými příklady:

„Člověk má být tak široký, aby se do něj vešel pláč i smích.“

„Po jedné stránce je humor i formou životní zkušenosti a moudrosti.“

„Naše kritika přišla v den stvoření k pánubohu až večer, když už vypotřeboval hrneček s humoristickými barvami [...] následkem toho [...] pokládá humoristický genre za méněcenný [...]“

Tímto prvním bodem Peroutka obviňuje tehdejší literární kritiku, která není schopná podívat se na dílo i z jiného úhlu pohledu.

Druhou příčinou nezájmu kritiky o Poláčkovu tvorbu je nemožnost zařadit jeho tvorbu k nějakému uměleckému směru, nelze ho tedy nijak zaškatulkovat. Peroutka ironicky zdůrazňuje, že je „každý autor vměstnán [...] do nějaké škatulky, na níž je napsáno slovo, které končí na ism“. A právě Poláček do žádné z těchto kategorií svou tvorbou nezapadá. Zapadl by do jedné, kterou by Ferdinand Peroutka označil jako „poláčkism“. Autor statě kritizuje literární kritiky za to, že chtějí především mluvit o dílech, která jim přinesou „slušnou příležitost“, nikoli o obyčejných postavách z Prahy, které nejsou vysoce stylizovány.

Třetí příčina tkví v tom, že Poláček dle Peroutky spáchal „nejlehkomyslnější sebevraždu“, když v jedné předmluvě své knihy zmínil, že „není možno hledati u něho mystických hloubek Novalisových“. A právě kritik chce tyto „mystické hlubiny“ hledat. Peroutka říká, že literární kritika „snadno pokládá za zaručeno to, co se jí řekne“. Poláček dle něj ale postrádá „důstojnost literární pózy“.

Čtvrtá příčina je brána z druhé strany oproti předchozím. V tomto bodě se Peroutka staví na stranu literární kritiky a otevřeně se k tomu hlásí. Zdůrazňuje Poláčkovu povolání žurnalisty, které má vliv na jeho prozaickou tvorbu. „Měl by si do svého pokoje opatřit dva psací stoly, aby nikdy si nespletl, co právě teď dělá, a aby obě tyto činnosti dovedl udržet odděleně: k jednomu stolu by měl sedat, když má povinnost psát pro noviny, a k druhému, když by měl úmysl dělati skutečnou literaturu. [...] takto jsou novinářství a literatura dosud pomíchány.“ Na románu *Muži v ofsajdu* je dle něj zřejmé, že byl určen pro noviny. Tento důraz na oddělení novinářiny od prozaické tvorby demonstruje na Poláčkově talentu pozorovat okolí, který je výjimečný, protože „se vždy sklání nad samotným materiálem života“ a nehledá vzory v jiných dílech. Vidí v Poláčkově potenciál, protože nezačal psát z touhy stát se spisovatelem, ale „když jeho mysl byla tak přeplněna tím, co vypožoroval, že si to samo hledalo nějaké vyjádření“.

Na druhé straně, ale Poláčka kritizuje za to, že „klesne do šablony, začne zajímavou psychologickou kresbu, ale nedodrží svého úkolu [...]“.

Román *Muži v ofsajdu* přirovnává k Chestertonovu *Napoleonu nottinghillskému* na základě psychologických podobností. Srovnává patriotismus, který je patrný v obou dílech, ale který se vztahuje k jinému prostředí: londýnské čtvrtě oproti fotbalovým klubům. Poukazuje na Poláčkovu pojetí lidí, kde „má největší důležitost rozdělení na stavy a živnosti, a místo pobytu má tajemný, fanatizující vliv na duši“. Udává příklad Prahy, která je brána jako jeden celek. Poláček ji však v *Mužích v ofsajdu* rozděluje dle fotbalových klubů a příslušnosti k nim. „Poláček by měl dostat stipendium na pátrání v oboru vznikající víry

a sociální přichylnosti a vázanosti.“ Jak Peroutka ukazuje na příkladu pana Načeradce, který fandí Slavii, ačkoli je Žid (všichni Židé fandí Spartě) a nebydlí ve Vršovicích.

Peroutka označuje Poláčka jako „autora skupin“, protože je u něj nejcennější „popis prostředí“, ve kterém se zaměřuje na město, nikoli na vesnici a přírodu, protože město mu přináší mnohá uskupení lidí a vztahy mezi nimi, je zde „ta pravá džungle společnosti“. „Je první spisovatel u nás, který se odvážil pojednat o statisícovém publiku fotbalových zápasů a sáhnout do té vulgární míchanice, do níž ještě není vyšlapána žádná literární cestička.“

Peroutka se dále věnuje patosu a frázi, kterou Poláček jako humorista zesměšňuje. Komičnosti dokazuje na běžné mluvě postav v románu *Muži v ofsajdu*, kdy „prostý lid zde vůbec mluví tak jako sportovní referenti, a je na tom založen snad hlavní komický účinek knihy“.

„Nejlepší kniha, kterou by Poláček jednou mohl napsat, pojednávala by asi o pathosu, póze a frázích velikánů naší literatury.“

Dále srovnává Poláčkovu postavu Emanuela Habáska s postavou Charlese Dickense Samem Wellerem. „Dickensovým dílem valí se široký proud citů a lidských přání. U Poláčka nejvíce vyvinuto jest pozorování. Tento humorista a ironik se všech citů nějak ostýchá.“ Poláček své čtenáře vždy rozesměje, ale nikdy nerozpláče, „je příliš prosáknut ironičností“. Dickens dokáže čtenáře dojmout i rozesmát. „Tento humorista se nebál vzkypění citů; Poláček se toho ostýchá. Všechna lyričnost existuje pro něho jen jako předmět satiry.“

Peroutka svou stať uzavírá obecným shrnutím Poláčkovy tvorby. Důraz klade na „přísné požadavky stylu“ a udržení formy: „mívá skvělý nástup, ale zlacíní průběhem psaní.“ Mluví o něm jako o autorovi, který nevydal nic špatného ani nic výjimečného, proto, že „se ještě nevypjal k celému úsilí“.

Tato stať tedy představuje Poláčka jako prozaika, ukazuje jeho způsob zachycení děje kolem něj samotného, ukazuje Poláčkův styl psaní, zasazuje tvorbu humoristy do kontextu celé tehdejší společnosti a ukazuje přístup literární kritiky v tehdejší době. Reflektovat ji tedy mohla jak literární kritika, tak samotný Karel Poláček.

3. 2 Karel Čapek – Pražský román Karla Poláčka

Čapek, Karel (1931): „Pražský román Karla Poláčka“; *Lidové noviny* 39, č. 75, s. 11.

Románem se zabýval i Karel Čapek, dlouholetý Poláčkův přítel. Jeho recenze vyšla 11. 2. 1931 v *Lidových novinách*.

V první části Čapek hovoří obecně o Poláčkově tvorbě. Zdůrazňuje, že ačkoli má autor nálepku humoristy, více se u něj hodí označení „monografista“, protože „každá jeho kniha a knížka si obírá za předmět, jak se říká, určitý výsek světa; ve skutečnosti je to spíš svět pro sebe, v sobě uzavřený a téměř se nekřížící s těmi jinými světy. [...] Karel Poláček tyto své světy zná skrz naskrz“. Toto tvrzení dokládá obrazy světů z předešlé Poláčkovy tvorby (svět malých Židů; dům na předměstí, hráči karet apod.). Další část této recenze pojednává o Poláčkově pojetí humoru. Čapek je rozděluje do několika podskupin „je humor stavovský, třídní, [...] mlynářský, medický židovský.“ Humor se dle něj rodí v kamarádském a blízkém styku s daným prostředím. Pravý humor je „psychologická demokracie“. Tematiku a specifikaci humoru rozebírá proto, že „to platí o humoru Poláčkově“.

Ve druhé části se věnuje románu *Muži v ofsajdu*, který považuje za „dokument tohoto sportovního věku“ a „dokument o průměrném Pražákovi našich dnů“. Nejprve se zabývá Poláčkovými fotbalovými fanoušky: „S odbornou důkladností probírá všechny specie, variace, mutace i aberace fotbalového fanouška našich dnů; na jednoduchou šňůrku děje navléká človička za človičkem, pokud mají touž ránu, týž fanatický zájem, totéž přírodopisné určení sportovního fandy.“ Čapek zdůrazňuje, že ačkoli by se mohlo zdát, že fotbalová tematika bude zajímat jen určitý okruh lidí a že někteří lidé mohou pohrdat tímto světem fotbalových fanoušků, hlavní postavy si získají čtenářovu náklonnost a vyvolají jeho úsměv, protože jsou zobrazeny jako běžní lidé. Čapek čtenářům říká: „Budete se na ně usmívat, budete hledat jejich tvář na ulici a v tramvajích, abyste na ně srozuměně mrkli jako na své dobré známé.“

Fotbalová tematika románu není tedy ústředním tématem této recenze, ale jde o Poláčkův humor a postavy, které jsou vykresleny tak, že přilákají k četbě i čtenáře, jež fotbal nezajímá, protože jsou čtenáři důvěrně blízké.

3. 3 Vojtěch Zelinka – Karel Poláček, Muži v offsidu

Zelinka, Vojtěch (1930/1931): „Karel Poláček, Muži v offsidu“; *Zvon* 31, č. 23, s. 322.

Recenze Vojtěcha Zelinky byla otištěna ve Zvonu 11. 2. 1931. Autor představuje Poláčka jako humoristický talent: „Naráz uvidí na lidech to, co je směšné, a hned to dovede zveličit, až div ti groteskností nepraská.“ Dále o díle pojednává obecně, zmiňuje výběr postav („výborná dvojice Žižkováků“, „nuselská švadlena“, „rodina židovského obchodníka“) a Poláčkovu znalost fotbalového prostředí. V další části se zabývá už jen závěrem románu, kde se objevují výtvarné kresby, které jsou podle Zelinky ovlivněny J. Čapkem a A. Hoffmeisterem. Zmiňuje také svatbu „žičkovského flákače, ‚gentlasy‘, jaké vychovávají hřiště, s nuselskou švadlenou“. Autor recenze konec románu kritizuje: „konec se humoristovi vymkl vůbec z ruky, a ostatek je směs scén znamenitě odposlouchaných a dravě groteskním humorem přímo nabitých a občas řádně do žeber rýpajících se scénami zbytečně rozvlékanými, kde bezprostřednost slovního vtipu, komika scény i duševních stavů náhle mizí pod slovy, jež jako by byla vypočtena na řádky.“ Zelinka vyzdvihuje humorné zpracování látky, orientaci v prostředí, pozorování lidského chování a přenesení toho všeho do románu s fotbalovou tematikou. Vadí mu ale rozvleklost, ve které se ztrácí bezprostřednost.

V úplném závěru své recenze opakuje (dříve vyslovil tento názor), že by se Poláček mohl věnovat tematice obchodního prostředí a obchodním cestujícím, protože zde je místo pro „humoristu rázu Poláčkova“. Tomuto přání Poláček nejvíce vyhověl v díle *Michelup a motocykl*, které sice není přímo z obchodního prostředí, ale postava pana Michelupa je obchodníkem tělem i duší. Nakupuje věci, aby se udržel vysoko na společenském žebříčku. Na druhé straně, postava pana Načeradce je postavou z obchodního prostředí. Poláček sice příliš nerozvíjí linii tohoto oboru a věnuje se více jeho fotbalové zálibě, ale židovský obchodník přesto zastupuje určitý typ.

Jak je vidět, Vojtěchu Zelinkovi fotbalové prostředí příliš nevyhovuje, dokládá to i na poslední větě své recenze: „Proti jeho ‚Domu na předměstí‘ postupu tu není.“ Zaměřuje se na postavy a způsob Poláčkova psaní, který mu v tomto díle přijde příliš rozvleklý.

3. 4 Jan Vojtěch Sedlák – Román sportovní

Sedlák, Jan Vojtěch (1931): „Román sportovní“; *Národní listy* 71, č. 121, s. 10.

Recenze z *Národních listů* v příloze *Knihy a čtenáři* vyšla 3. 5. 1931. „Poláčkův román o fotbalových fanoušcích z pražské, vlastně ze žižkovské periferie má velmi mnoho svěžesti vyprávěcí i výrazové.“ Tematika fotbalu „již dávno hledala svého vypravěče. Sedlák zdůrazňuje Poláčkovy pozorovací schopnosti, jeho zálibu v karikatuře, znalost prostředí (žižkovského, fanouškovského, židovského, prostředí svých postav atd.), znalost „davové duše sportovního obecnstva“. To vše se pojí spíše do „filmových obrázků“ než do opravdového románu. Dále popisuje postavy, které v *Mužích v offsidu* vystupují. Pana Šefelína a pana Habáska označuje za „bodré tatíky“. Zmiňuje Emilku, kterou Emánek „zřandil pro svůj klub“, apod.

Dle Sedláka je v románu cítit „ruka humoristova“, a jelikož Poláček neobjevuje něco zcela nového, upoutává pozornost tím, že „překarikuje“. Poláčkův vzor ve vyprávěcím postupu pak hledá v Jaroslavu Haškovi. Pojí ho s ním anekdotičnost a „porušování dějového pásma“. Právě tato nesourodost Sedlákově vadí, protože dle jeho názoru „volné připínání a vkládání některých vsuvek působí únavně a rozpačitě. Je to rozvláčné. [...] Toto nastavování škodí práci Poláčkově“.

V další části se věnuje Poláčkově stylu, který zesměšňuje sportovní žurnalistické fráze. To podle Sedláka působí na čtenáře „svěže“. Zmiňuje se i o jazyce postav, který je protkán „lidovými prvky periferní mluvy pražské“. Oceňuje, že je dílo vypovídající a charakteristické.

V závěru ještě jednou vyzdvihuje Poláčkovy pozorovací schopnosti, jeho ztvárnění komičnosti postav i prostředí. To vše z pohledu do budoucna, protože Sedlák vkládá do Poláčkovy talentu naději, že jednou napíše dílo, které bude „vyšší záměrnosti umělecké, než jsou tito *Muži v offsidu*“.

3. 5 Marie Majerová – Karel Poláček: Muži v offsidu

Majerová, Marie (1930/1931): „Karel Poláček, Muži v offsidu“; *Čin* 2, č. 34, s. 808.

Recenze Marie Majerové, jediné ženy, která se k tomuto románu z fotbalového prostředí kriticky vyjádřila, vyšla v časopise *Čin* 18. 6. 1931.

Autorka na začátku zmiňuje román *Dům na předměstí*, který vyšel v roce 1928, a ve kterém se Poláček zaměřil na „lidské vášně vlastnické“, a dává ho do kontrastu s další Poláčkovou tvorbou, která se obrací k „drobnějším lidským vášničkám, jak bují [...] i v nitrech zprahlých naprostým nedostatkem kulturních zážitků“. Mezi takové dílo, se řadí i román *Muži v ofsajdu*, který se věnuje lásce ke kopané. Dále se Majerová věnuje postavám, u nichž zmiňuje dva typy, které Poláček vykresluje: typ Emanuela Habáska, „předměstského flákače“, a pana Načeradce „židovského konfekcionáře z vnitřního města“. Majerová představuje autora jako člověka, který za lehkou ironii schovává lásku „ke svým ochotně idealisovaným figurám“ a tuto lásku sdílí i se svými čtenáři, proto připisuje románu „rychlý úspěch“.

V závěru recenze autorka opět porovnává *Muže v ofsajdu* s *Domem na předměstí*, který je podle ní „opravdovější a realističtější, ale také hlubší“, leč méně úspěšný než právě vyšlý fotbalový humoristický román. Majerová zakončuje recenzi slovy, že *Dům na předměstí* „musí Poláčkovi čtenáři ještě objeviti“. Poláček si knihou *Muži v ofsajdu* získal mnohé příznivce, proto Majerová předpokládá, že se nyní začnou zajímat i o jeho dřívější tvorbu, a docení tak i předešlá díla. Román tedy může být pro čtenáře jakousi vstupní branou k Poláčkově tvorbě.

3. 6 Karel Sezima – Z nové tvorby románové

Sezima, Karel (1930/1931): „Z nové tvorby románové“; *Lumír* 57, č. 9, s. 497–504.

Karel Sezima vydal kritický přehled *Z nové tvorby románové*, ve kterém se zmiňuje o románu Karla Poláčka *Muži v ofsajdu*. Tento přehled vyšel v časopise *Lumír* 4. 7. 1931.

V první části se věnuje Poláčkově reportérství, kde oceňuje „potírání pathosu fráze, odbornické fráze sportovní, [...] sportovně novinářské“. Dle Sezimy, v románu Poláček z boku napadá „nadnesenou konvenci žurnalistickou“, zatímco v *Žurnalistickém slovníku* útočí na frázi přímo.

Muže v ofsajdu označuje za „reportáž na ruby“, která je díky tomu „dokonce sympatická“ a je na ní založen humor. Sezima by označil pojetí románu za satirické, „kdyby tento humorista průměr, jež líčí s příměsí dobromyslné parodie, téměř nemiloval“. Dále zmiňuje, že je Poláček „monograficky poučený, ukazuje na zobrazení „sektářského fanatismu“, hromadnou psychologii diváckou“, „hantýrku novinami infikovanou“, ale také na autorův odstup „je to bázeň před sentimentalitou a laciným nadšením“.

Věnuje se také Poláčkovu stylu, který je dle jeho názoru „plošný, nereliéfní, neobrazný a nerytmický; přednes často mdlý, jako na povolujících strunách drnkaný“. Dále mu vadí, že Poláček nepodává „ve svém slovesném díle“ plnohodnotnou náhradu za „běžnou žurnalistickou frázi“, na kterou útočí. Dle Sezimy jde Poláčkovu o humor, nikoli o uměleckost. „Koneckonců tedy přec jen kletba reportáže, jež naposled zůstane vždy zase obratnějším žurnalismem.“

Toto pojednání o románu je zaměřeno na Poláčkův styl psaní a srovnání s žurnalistickou praxí autora, kterou je ovlivněn i v prozaické tvorbě.

3. 7 Tomáš Trnka – Poláček Karel: Muži v offsidu

Trnka, Tomáš (1931/1932): „Poláček Karel: Muži v offsidu“; *Česká osvěta* 28, č. 1, s. 13.

Tato recenze vyšla v časopise *Česká osvěta* v rubrice Lidová četba v září 1931. „Humoristický román, líčící s láskou a zase s břitkou ironií fotbalové fanoušky.“ Tato úvodní věta otevírá Trnkův krátký odstavec, který představuje čtenářům dílo *Muži v ofsajdu*. Dále krátce zmíní hlavní postavy románu. Vše ale prizmatem fotbalového fanouška a jeho příslušnosti ke konkrétnímu fotbalovému týmu. Proto si pan Načeradec „ze zápalu fotbalového“ vezme Emanu k sobě do obchodu a Eman „infikuje footballismem“ svou budoucí ženu Emilku.

Trnka svou recenzi zakončuje takto: „Žižkovský a nuselský patriotismus, fotbalová hantýrka, krátce, mírný realismus naplňující dobře odpozorované a viděné obrazy a děje je předností a kouzlem Poláčkovu humoru.“ Patriotismus vzhledem k fotbalovému klubu, ale i k městské části – s tím je možné setkat se i dnes, ale fotbalová hantýrka vypadala ve 30. letech jinak, protože přejímala výrazy z angličtiny a v češtině pro určitá slova neexistoval ekvivalent. Dnešnímu čtenáři proto může připadat dílo nesrozumitelné, pokud anglicky neumí a neorientuje se ve fotbalovém prostředí. Na druhou stranu mohl mít tehdejší čtenář také problém porozumět textu, pokud se o fotbal vůbec nezajímal. Podstata ale tkví v Poláčkově humoru, který popisuje postavy a prostředí tak, jak řekl už dříve Čapek: „Budete se na ně usmívat, budete hledat jejich tvář na ulici a v tramvajích, abyste na ně srozuměně mrkli jako na své dobré známé.“

Tato krátká zmínka o románu měla čtenářům dílo představit, letmo nastínit o čem pojednává a nalákat je k jeho četbě. Tento text by mohl být použit jako záložka na knižní vydání, protože upoutá čtenářovu pozornost, ale zároveň nevyzrazuje dějovou zápletku.

3. 8 Václav František Suk – Karel Poláček: Muži v ofsidu

Suk, Václav František (1931/1932): „Karel Poláček: Muži v ofsidu“; *Střední škola* 12, č. 4/5, s. 241–242.

Recenze vyšla v časopise *Střední škola* v rubrice Pro knihovny v lednu 1932. Pro autora je pravděpodobně Karel Poláček ne příliš známým autorem, neboť ho přejmenoval na Karla Poláška. Může jít samozřejmě i o chybu tisku, ale v textu se Poláčkově jméno objevuje vždy s „š“. Suk se na dílo zaměřuje ze svého postavení pedagogického pracovníka, který se věnuje především literatuře pro děti a mládež. Proto hned v první větě svého krátkého příspěvku zmiňuje tento román jako oblíbený mezi „sportovní mládeží“.

Tato recenze se také jako jediná věnuje přímo tematice fotbalu, a ne Poláčkově stylu či podobám humoru: „Celá mentalita hráčská, fanouškovský zájem širokých vrstev nehráčů, všechny detaily vášnivých zápasů na Letné, vítězné jásání nad každým úspěšným výkopem, hromové burácení tisícového davu nad toužebně očekávaným golem atd. atd.“ Tento popis slouží jako naladění k četbě nejen fotbalovým fanouškům, i když přívržence kopané vtáhne více. Román označuje jako „čtenářskou pastvu našich hochů“; opět je zde tedy vložen aspekt časopisu *Střední škola* i autor jako pedagog.

Jak už bylo řečeno výše, fotbal je pro Suka hlavním bodem, dokládá to i ve větě: „Kniha, v níž každá hodnota jiná, umělecká i literární ustupuje do pozadí [...]“. Na druhou stranu naznačuje „obchodní záležitosti“ i milostnou linii příběhu, které jsou ale vždy nějakým způsobem spojeny s kopanou: „jen když byli oba nadšení kopalisté.“

Další výjimečností této krátké reflexe je i zmínka o filmu *Muži v ofsajdu*, který „plnil všude biografy a dělal [...] náležitou reklamu“ i knižní podobě.

V úplném závěru autor recenze knihu doporučuje k četbě a označuje ji za „vítanou četbu studentům od tercie výše“.

Nezaměřuje se tedy na autorův styl, nezmiňuje ani nevytýká žádné nedostatky, nesoustředí se na realizaci. Jen recenzuje dílo po obsahové stránce tak, aby ho zpřístupnil mladým čtenářům té doby.

3. 9 Shrnutí

Všechny recenze vyzdvihují humorné zpracování, ať už je jim tematika blízká, nebo ne.

Ferdinand Peroutka představuje osobu Karla Poláčka, o kterého se literární kritika příliš nezajímá, a uvádí možné důvody toho, proč tomu tak je. Tato kritická stať podává komplexní náhled na Poláčkovu tvorbu jak z pohledu literární kritiky, tak z pohledu F. Peroutky na styl psaní Karla Poláčka.

Mnohé názory se shodují na Poláčkově pojetí humoru, který dále rozvádějí a věnují se mu podrobněji. Čapek popisuje různé druhy humoru, které Poláček používá. Zelinka říká, že si Poláček všimne toho, co je na lidech směšné, a díky tomu, že to dokáže zveličit, vytváří situační komiku. Dále je Poláček oceňován za svůj pozorovací talent, díky kterému je schopný přenést charaktery jednotlivých postav do svých textů. Peroutka ho označuje jako autora skupin, nikoli jednotlivců, a ukazuje, že městské prostředí je pro Poláčka stěžejní, protože právě ve městě „je ta pravá džungle společnosti“ (Peroutka 1931: 74). Karel Čapek zdůrazňuje Poláčkovu výbornou znalost prostředí, o kterém píše (tento bod zdůrazňuje i Vojtěch Zelinka a J. V. Sedlák), a díky tomu, jak tuto znalost Poláček využívá ve své tvorbě, si čtenáři dílo *Muži v ofsidu* oblíbí.

Literární kritika se zabývá i výběrem tématu, které oceňuje, protože se mu dosud nikdo příliš nevěnoval. Přesto ale pro většinu autorů recenzí není fotbalová tematika stěžejní a věnují se dílu komplexně (např. Sedlák, Trnka). Takovým autorem není J. V. Suk, který chce svým článkem přiblížit dílo mládeži, a proto román představuje z fotbalového hlediska. Dále si zmíněné recenze všímají Poláčkovu stylu a celkové výstavby díla. U některých autorů panuje názorová shoda ohledně rozvleklosti díla (V. Zelinka, J. V. Sedlák, K. Sezima) a promítnutí Poláčka jako žurnalisty (viz Peroutkovo doporučení odlišení stolu novinářského a spisovatelského). K. Sezima uvádí, že je v díle patrná „kletba reportáže“ (Sezima 1930/1931: 504) a že jde Poláčkově především o humor než o uměleckost.

V člancích se objevuje i tematizování fráze a použitého jazyka. Sezima uvádí, že Poláček zde zesměšňuje žurnalistické fráze, na které útočí nepřímou (v *Žurnalistickém slovníku* útočí přímo). Jazyku se věnuje především Sedlák, který zmiňuje užití sportovních frází a dále mluvu pražské společnosti žijící na periferii.

Všechny staťe ale dílo v celkovém vyznění hodnotí kladně a mohou tak dílo přiblížit a zpřístupnit čtenáři. Podle M. Majerové je román *Muži v ofsajdu* pro čtenáře vstupní branou k další Poláčkově tvorbě.

Závěr

Tato bakalářská práce pojednávala o Karlu Poláčkovi jako o prozaikovi především z pohledu díla *Muži v ofsajdu*, ale jejím hlavním cílem bylo představit tehdejší literární reflexi tohoto románu. V Ústavu pro českou literaturu AV ČR a v Národní knihovně České republiky je možné se seznámit se zmíněnými recenzemi. Na internetových stránkách Ústavu pro českou literaturu AV ČR (www.ucl.cas.cz) je excerptovaný časopis Lumír, ve kterém publikoval Karel Sezima a periodikum Rozhledy. Časopisy Česká osvěta, Čin, Střední škola, a Zvon je možné prezenčně zapůjčit v knihovně Ústavu. V digitálním archivu Národní knihovny Kramerius je možné vyhledat excerptovaná periodika Přítomnost a Národní listy. Recenze Karla Čapka byla otištěna v Lidových novinách, které jsou excerptované v Moravské zemské knihovně v systému Kramerius.

Pro 30. léta 20. století byla tematika románu něčím novým, něčím, co se nabízelo k uchopení a následnému zpracování. Obojí Karel Poláček udělal. Skrze humorné zpracování románu přiblížil fotbalovou tematiku nejširším vrstvám společnosti, představil prostředí fotbalových fanoušků, kteří vyvolávají ve čtenářích zaujetí a sympatie. Leckdo se mohl v tomto humoristickém díle najít. Ať už muži, kteří pro fotbal žili (jako pan Načeradec či Eman), nebo jejich ženy, které tuto vášeň (ne)chápaly.

Proč název *Muži v ofsajdu*?

V podkapitole 2.4, která pojednává o fotbale, je vysvětleno slovo ofsajd, dle fotbalových pravidel. Proč ale autor svou knihu pojmenoval právě takto? Řešení může být více. Zde jsou předloženy tři. Prvním z nich je postavení postav „mimo hru“. Vysvětlení můžeme najít v postavě Emanu Habáska mladšího, který na začátku knihy nemá práci a jen se poflakuje. Můžeme říci, že se aktivně nezapojuje do hry (do života) a jen čeká na vhodnou „příhrávku“, aby mohl dát „gól“ (tedy například aby dostal dobré zaměstnání). Stojí v ofsajdu do chvíle, kdy mu nabídne práci pan Načeradec. Druhá interpretace spočívá v postavě pana Načeradce, kterého na druhou stranu „zapojení do hry“ netěší. Proto nejraději stojí v „ofsajdu“, kde nemusí poslouchat stížnosti své ženy. Tyto dvě postavy jsou postavami hlavními, a proto můžeme říci, že jsou to muži stojící v ofsajdu.

Další interpretační možností může být postavení fotbalového publika mimo hru. Diváci stojí na tribunách, ale mimo samotný zápas. Přestože jsou do něj vtaženi a komentují ho, žádným způsobem ho přímo neovlivní.

Literatura

Prameny

- Čapek, Karel (1931): „Pražský román Karla Čapka“; *Lidové noviny* 39, č. 75, s. 11.
- Majerová, Marie (1930/31): „Karel Poláček, Muži v offsidu“; *Čin* 2, č. 34, s. 808.
- Peroutka, Ferdinand (1931): „Autor v offsidu“; *Přítomnost* 8, č. 5, s. 72–76.
- Poláček, Karel (1958): *Bylo nás pět /1946/* (Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění).
- Poláček, Karel (1959): *Hostinec U Kamenného stolu /1941/* (Praha: Československý spisovatel).
- Poláček, Karel (1961): *Vyprodáno /1939/* (Praha: Československý spisovatel).
- Poláček, Karel (1969): *Hlavní přeličení /1932/* (Praha: Československý spisovatel).
- Poláček, Karel (1970): *Hedvika a Ludvík, /1931/* (Praha: Odeon).
- Poláček, Karel (1980): *Michelop a motocykl /1935/* (Praha: Československý spisovatel).
- Poláček, Karel (1994a): *Lehká dívka a reportér /1926/* (Praha: Nakladatelství Franze Kafky).
- Poláček, Karel (1994b): *Hráči /1931/* (Praha: Nakladatelství Franze Kafky).
- Poláček, Karel (1994c): *Okresní město /1936/* (Praha: Nakladatelství Franze Kafky).
- Poláček, Karel (1994d): *Povídky pana Kočkodana /1922/; Na prahu neznáma – Kouzelná šunka /1925/; Povídky izraelského vyznání /1926/; Bez místa /1928/ (Pan Selichar se osvobodil) /1933/* (Praha: Nakladatelství Franze Kafky).
- Poláček, Karel (1998a): *Mariáš a jiné živnosti /1924/* (Praha: Nakladatelství Franze Kafky).
- Poláček, Karel (1998b): *Čtrnáct dní na vojně /1925/* (Praha: Nakladatelství Franze Kafky).
- Poláček, Karel (1998c): *35 sloupků /1925/* (Praha: Nakladatelství Franze Kafky).
- Poláček, Karel (1998d): *Žurnalistický slovník /1934/* (Praha: Nakladatelství Franze Kafky).
- Poláček, Karel (2003): *Edudant a Francimor /1933/* (Praha: Albatros).
- Poláček, Karel (2004): *Muži v offsidu /1931/* (Praha – Litomyšl: Paseka).
- Sedlák, Jan Vojtěch (1931): „Román sportovní“; *Národní listy* 71, č. 121, s. 10.

- Sezima, Karel (1930/31): „Z nové tvorby románové“; *Lumír* 57, č. 9, s. 497–504.
- Suk, Václav František (1931/1932): „Karel Poláček: Muži v ofsidu“; *Střední škola* 12, č. 4/5, s. 241–242.
- Trnka, Tomáš (1931/1932): „Poláček Karel: Muži v ofsidu“; *Česká osvěta* 28, č. 1, s. 13.
- Zelinka, Vojtěch (1930/1931): „Karel Poláček, Muži v ofsidu“; *Zvon* 31, č. 23, s. 322.

Odborná literatura

- Čapková, Kateřina (2004): „Uznání židovské národnosti v Československu 1918–1938“; *Český časopis historický* 102, 2004, č. 1, s. 77–103.
- Černý, Václav (1994): *Paměti 1, 1921–1938* (Brno: Atlantis).
- Dvořák, Josef (1938): „O ‚hrdinech‘ a hrdinství“; *Rozhledy* 7, č. 6, s. 55–56.
- Hájková, Alena (1999): *Knížka o Karlu Poláčkovi* (Praha: Academia).
- Holas, Miloš (1936): „Poláčkově Okresní město“; *Rozhledy* 5, č. 32, s. 253–254.
- Hora, Josef (1927): „Nový humor“; *Rudé právo* 8, č. 31, příl. Dělnická besídka, s. 3.
- Kredba, Felix (1935): „Portrét malého českého člověka“; *Rozhledy* 4, č. 15, s. 118–119.
- Kroutvor, Josef (1990): „Potíže 1. republiky: pojem a společenský život“; in *Potíže s dějinami* (Praha: Prostor), s. 13–46.
- Mědílek, Boris (1997): *Bibliografie Karla Poláčka* (Praha: Nakladatelství Franze Kafky).
- Motl, Stanislav (2016): „Smrt Karla Poláčka dodnes obestírá tajemství“; in *Jak to bylo doopravdy* [rozhlasový pořad]. ČRo – Plus, 8. 12. 2016.
- Lexikon (2000): *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce 3/II P–Ř*, J. Opelík (ed.), (Praha: Academia), s. 993–997.
- Poláček, Karel (1961): *Se žlutou hvězdou*, Z. K. Slabý (ed.), (Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství osvěty).
- Pujmanová, Marie (1928): „Karel Poláček, Dům na předměstí“; *Tribuna* 10, č. 126, s. 6.
- Sezima, Karel (1923): „Stylisté a improvizátoři“; *Lumír* 50, č. 3, s. 130–136.
- Slabý, Zdeněk K. (2004): „Stereotyp v životě a díle Karla Poláčka“; in E. Gilk (ed.): *Karel Poláček a podoby humoru v české literatuře 19. a 20. století* (Boskovice: Albert) s. 85–87.
- Stubbs, Ray (2009): *Knihy sportů*, přel. P. Kadlec/ J. Kratochvíl (Praha: Knižní klub).
- Šolleová, Marie (2004): „O Poláčkově umění zhumornit nehumorné“; in E. Gilk (ed.): *Karel Poláček a podoby humoru v české literatuře 19. a 20. století* (Boskovice: Albert), s. 88–92.

- Svobodová, Hana (2000): *Karel Poláček nezemřel* (Rychnov nad Kněžnou/Boskovice: Albert).